

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי בר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת תצוה

שיטת ר"א בענין זה

א. האברבנאל.

פרק כח' פסוק ל':

ויותר נכון בעיני בדבר הזה לומר. שלא היו האותיות מאירות כלן יחד, לשיטת הכהן בסדרון. אבל בהיות השאלה על המשל שזכרתי, מי יעלה לנו בתחלה. היה הכהן מביט בשמות השבטים המפותחים באבני החשן, ורואה ראשונה שהיה מאיר שם יהודה, ויקח בלבו ויאמר יהודה הוא. אחר²⁵ כך יחזור להביט, וכבר אינו מאיר שם יהודה כי כבר עשה הוראתו, אבל יראה שמאיר לעיניו מחדש יו"ד מלוי או מאחד משאר השבטים, ואין מאירה אות אחרת. ויאמר בלבו, הרי יש לנו יהודה ויש לנו יו"ד. ותפסק האור מהאות ההיא. עוד ישוב להביט ויראה עי"ן של שמעון שמאירה לעיניו, ויחברה הכהן בלבו אל היו"ד, ויפסק אור האות ההיא. עוד ישוב הכהן להביט באותיות, ויראה למ"ד וזולתן שהאירה, ויחברה בלבו עם היו"ד והעי"ן שכבר האירו מקודם, ויפסק גם אור הלמ"ד. עוד ישוב הכהן ויביט, והנה האיר לפניו הה"א של יהודה לברה, ויחברה בלבו לשאר האותיות שכבר היו בידו, ותושלם לו התשובה. ובראותו שאין אות אחרת מאירה, ישיב שואלו דבר - יהודה יעלה. ובזה האופן יתחייב שתצא התשובה מסודרת. והענין כלו הוא בהארת האותיות לעיניו, ולכן נקראו - אורים. ואמנם תומים נקראו בבחינת אמותם והצדקם²⁶. והנה היו האורים והתומים כל ימי בית ראשון, כי היו הם עצמם אשר שם משה לפני בני ישראל. האמנם כשנגזר הארון הכפרת והכרובים ולוחות הברית, נגזר גם כן חשן המשפט עמהם. וכאשר חזרו לבית שני, עם היות שעשו בגדי הכהנים חשן ואפוד, ושמו ארבעה טורי אבן בחשן ופיתחו עליהם שמות בני ישראל, הנה לא היה הכהן בכלל זמן בית שני משיב²⁷ באורים ובתומים (יומא כא, ב). וזה לשתי סבות: האחת - מפני שלא היו שם כל שבטי ישראל, כי אם שבטי יהודה ובנימין בלבד, כי שאר השבטים כבר הגלם מלך אשור. ולכן לא היה מגיע לכהן גדול, הרוח הקדש שהיה שורה עליו בזכות שנים עשר השבטים בהיותם על אדמתם. והשנית - מפני שכתבי שם המפורש הקדושים שנתן משה בין כפלי החשן כבר לא היו בידם, כי נגזרו בחשן הראשון שעשה משה. והם היו עצם האורים והתומים. ולכן היה העיקר חסר מן החשן, ובעבור זה לא היה משיב. ואולי, שלזה כיון יתברך באמרו למשה: "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים", כי הוא עליו השלום יהיה הנותן אותם שמה ולא אחר.

אורים ותומים לא נהגו בבית שני

אלוה

1. פרשנים שונים מתחבטים בצ"ן האורים והתומים, בצצט מה האלה או האלות הקשורות בכך?
2. על אינה קושי במיוחד מנסה פרשנו להשיב?
3. התוכל להסביר איך - לפי פרשנו - פצץ הצ"ן?
4. איך בכך מוסבר שם השם המיוחד: "אורים ותומים"?
5. שתי סיבות לאמה לא היו אורים ותומים בבית שני, מה הם ומה ההבדל העקרוני ביניהם?
6. פרשנו מוצא רמז בכתוב לכל זה, מהו?

וראו להעיר, כי מה שכתבנו, שהיו האורים והתומים ידועים עוד מכבר, קודם מת"ת, אין זה דבר חידוש, כי כזה מצינו בתורה כמה ענינים או דינים שעיקרם ויסודם היו ידועים מכבר, והתורה קבעה בהם רק פרטי דינים והנהגות.

כה כתב הרמב"ן בפ' וישב, שענין יבום הי' נוהג עוד קודם מתן תורה, וזהו שאמר יהודה לאונן, בא אל אשת אחיך ויבם אותה (פ' וישב), והתורה קבעה בענין זה סדור הדבר עם פרטי דינים (פ' תצא).

וכן ענין פי שנים שנוטל הבכור בא בתורה כמו ענין ידוע, ובא דרך אגב מפרט זה, שלא יוכל האב לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה לתת לו פי שנים (פ' תצא), אבל עיקר הדבר, שהבכור יטול פי שנים בירושת אביו לא נמצא בתורה (ומקומו הי' בפרשת נחלות, בפרשת פנחס) אך נסמך דין זה דלא יוכל לבכר על המנהג היסודי בזה בעם משכבר הימים. וכן ענין כסף ישקול כמהר הבתולות (פ' משפטים) מתבאר שהי' להם מנהג קבוע ממתן מוהר לבתולות (וכמו שאמר שכם, הרבו עלי מוהר, פ' וישלח).

ועוד יש כאלה, וכוה צריך להבין בענין אורים ותומים שהיו ידועים בעם ונתקדשו אצלם כמין ענין נבואה, ועל זה סמכה התורה בלשון האורים והתומים, כלומר, אלה הידועים לו.

אלו

1. לכאורה מה קשה לו שהוא מצריק פירוט?

2. מהי דעתו ולמה זה חסר להדגיש?

3. מה הראיות שהוא מביא באתר?

4. למסוף מביא פרשנו הוכחה מן הלשון, מהי?

ג. רש"י הירש.

פרק כח' פסוק מא': בגדי כהונה

די בו בצייתי שבפסוקים המסיימים את הפרק הזה — להבהיר את גודל חשיבותם של בגדי כהונה: בהם ובכל האמור בהם תלויה תכונת הכהונה — חקת עולם, ובתכונה זו תלויה כשרותו של מעשה הקרבנות; כהן בלא בגדי כהונה כמוהו כזר" לגבי המקדש, ועליו אמור מה שנאמר על הזר: "והזר הקרב יומת!"

כבר הערנו בפ' לעיל פסוקים כ"ג, שבגדי הכהונה צריכים להיות "משל ציבור", ומעובדה זו לבדה מתבקשת המסקנה החשובה, שרק כהן הלבוש בגדים אלה יזנו ככהן, רק כך הוא מופיע כמשרת האומה במקדש התורה; רק כך נעשית עבודתו עבודת האומה במקדש תורת ה'; ורק כך רוכש הרעיון המתבטא בעבודתו תכונה של מצוה שהי' נתן לאומה בתורתו. רק בדרך זו נעשית העבודה ל"עבודת מתנה", ל"שירות" ול"קרבן לה'", כלומר קבלת עול תורת ה' עליידי ההתמסרות אל רצונו, קיום המצוות המביאות לידי קירבת ה' התקרבות והקרבה אל ה'. בלא הבגדים אין הכהן אלא איש פרטי בלבד, ומעשיו אינם אלא מעשי רצונו הסובייקטיבי, ובכך הם מנוגדים ניגוד גמור לאותה מחשבה שטיפוחה הוא יסוד היסודות של מקדש התורה. זאת ועוד: בלא הבגדים עומד הכהן המשרת כשאישיותו האינדיבידואלית חשופה לעין כל, והחולשות והמומים הדבקים אף בסובי האנשים מציגים אותו בנקל כדמות מלאה פגמים, הרחוקה מאד מן הדמות האידיאלית שצריכה להתגלם בחזון הקרבן כדוגמה התואמת את תורת ה'. וכן הוכיח הושע (ו, ח"ט) את הכהנים שאינם ראויים לתפקידם: "חסאת עמי יאכלו ואל-עונם ישאו נפשו, והיה כעם ככהן וגו'". הכהן הלבוש בגדי כהונתו אינו מופיע כמות שהוא, אלא כמות שהוא צריך להיות לפי מצוות תורת ה', ודוקא בכך שהוא עוטה את בגדי הכהונה לפני גשתו אל עבודת הקודש, הרי הוא מעלה על דעתו ועל דעת זולתו את חוסר שלמותו ביחס לדרישות המקדש.

הבגדים מביאים אסור לידי ביטוי את תכונת הכהונה, והקשר הזה בין הבגד והתכונה סמון בהשקפה היהודית על ה"בגד", הן מבחינת הלשון הן מבחינת העניין. כבר נודע לנו לעמוד על הקירוב בין "בגד" ל"פקד" (ע"י פ"י בראשית כא, א; ג, כד כה). כדרך ש"פקד" מורה על חלשבת עצם בתוארים החולמים אותו, כן מציין גם "בגד" — לא כיסוי גרידא, אלא חלשבת אדם בלבוש המשווה לו חופעה שחולמת אותו. לפיכך, כשם ש"פקד" מציין גם חכנסת אדם למשרת, כן אפשר שגם "בגד" מבטא פעולת כזאת. והרי גם מבחינת העניין מוצאו של הבגד בתולדות החינוך המוסרי של האדם, ומפני זה חשיבותו המוסרית גדולה מאד. לעולם יזכיר הבגד לאדם את תעודתו האנושית המוסרית, ואבי האנושות הגיש אותו לבנו שעה שגירשו מגן עדן אל בית החינוך של העמל והמחמור ובשעה שסכנת התעיה הבאמת ארבה לנפשו. כשלעצמו, הבגד מזכיר לאדם את תעודתו האנושית המוסרית, והרי הוא הציון הראשון והבולט ביותר של מהות האדם בהופעתו החיצונית (ע"י פ"י בראשית ג, כא).

לפיכך נעשים "בגד", "לבש", "עטה" לביטויים בשביל התמוגגותו של אדם עם תכונה מסוימת או סימן-היכר מסוים, עד שתכונה זו או סימן-היכר זה הופך ללבושו הרוחני, כביכול, לגבי עין זולתו המתבונן בו. אף על ה' נאמר כך: "ה' מלך גאות לבש לבש ה' עו התאזר" (תהלים צג, א); "הוד והדר לבשת" (שם קד, א); "עטה אור כשלמה" (שם, שם ב); "וילבש צדקה כשרין וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם חלשבת ויעט כמעיל קנאה" (ישעיה נט, יו) ועוד. במיוחד נאמר הדבר על בני אדם: "כי הלבשיני בגדיישיע מעיל צדקה יעטני" (שם סא, י); "צדק לבשתי וילבשני כמעיל וצניף משפטי" (איוב כט, יד); "לבשי עוץ ציון" (ישעיה נב, א); "עוד והדר לבושה" (של אשת חיל — משלי לא, כה); "והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" (של חסר מגוע ישי" — ישעיה יא, ה); "וכבד עדים כל-צדקתינו" (שם סד, ה); "היושע הכהן הגדול היה לבוש בגדים צואים" ונאמר לו: "ראה העברתי מעליך עוץ והלבש אתך מחלצות" (זכריה ג, ג'ד); "וילבשו בשת וכלמה המגדילים עלי" (תהלים לה, כו); "וילבש קללה כמדו... תהילו כבדו יעטה ולמוח תמיד יתגרה" (שם קט, יח"ט). וגם על הכהנים נאמר במיוחד: "כהניך ילבשו-צדק" (שם קלב, ט); "כהניך... ילבשו תשועה" (דברי-הימים ב' ו, מא); "וכהניה אלביש ישע" (תהלים קלב, ט).

1. כדרכו בקודש של פרשנו הפירוש את עבודת הקודש במקדש - האמנה, הציוה, הכלים, הקרבנות והלבוש בתוכם - הוא מחפש את הרציון והלךח המוסרי, מהו בעצמים?
2. בעצמים חייבים להיות של הציוה, מה הרציון ככך?
3. למה צריך בכלל "מדים" ומה זה בא לסמל וללמד הן כלפי האלוהים והן כלפי הראוי?
4. למה לפי זה עבודתו לא בא בעצמים פסולה?
5. "הכהן מופיע... כמו שהוא צריך להיות" מה רוצה פרשנו ללמדנו ככך?
6. מה מסמל הבעד אצל בני אדם?
7. "אפי האנושות האיש אותו לבנו..." מה הרציון הציוה זה?
8. מה מטרת הביטוי מדים בכלל ובמקרה שלנו בפרט?

* * *

ד. ספורנו עם פירוש קופרמן.

פרק כט' פסוקים ל', לב', מא'.

33. רבינו מפרש "משפט" כפשוטו, כלומר, במשפט המתמיד בו דן הקב"ה את עולמו. הביטוי "על לבו" אינו קשור לרישא של הפסוק המדבר על החושן שעל לבו, אלא פירושו מעין "ולעבדו בכל לבבכם" - תפילה. כלומר, תפילותיו מכוונות לזכותם במשפטם. בזה שונה "על לבו" בפסוקנו מ"על לבו" בפסוק כט, ומ"על לבו" אהרן" ברישא של פסוקנו המציין את מקום הנחת חושן המשפט. זהו הפסוק השלישי בפרקנו (פסוקים יב, כט, ל) בענין זכות אבות (של שבטי י"ה) לבניהם ובני בניהם. בשני הראשונים (יב, כט) מדובר על פעלן של האבנים בכחפות ובחושן להיות "זכרון" לזכות אבות. פסוקנו מוסיף את פעלו של אהרן על ידי תפילה למען הצדקת בני ישראל בדינם. (ועיין ברש"י שני פירושים אחרים על מהות ה"משפט" הזה).

(ל) משפט בני ישראל על לבו. שיתפלל עליהם שיזכו במשפט³³.

(לב) לא יקרע. לא יהיה לו בית הצנאר נפתח לארפו לפניו, אכל יהיה עגל. ולשון "יקרע" יאמר על הדבר הפתוח לארפו, כמו "יקרע לו חלונ"י"³⁴ (ירמיה כב, יד). שהיתה פתיחת החלונות ארפה וצרה.

(מא) ומלאה את ידם. תשלים אותה³⁵, בענין שתהיה שלמה וראויה לעבד עבודת הקדש.

34. רש"י: ופתח לו, וכן "כי תקרע בפוך" (ירמיה ד, ל). "קרע שמים ירדת" (ישעיה סג, יט), כולן לשון פתיחה (עכ"ל). רבינו מוסיף את ענין לארכו, כלומר פתיחה לפניו כמקובל בבגד רגיל. פירוש רבינו נוטה מכל המקובל כגון רש"י, אונקלוס וכו', הרואים בזה איסור לקרע את הבגד, בדומה ל"לא יזח החושן" וכדו'.

35. ענין המילוי (אף בלי ידיים) הוא ענין השלמה כלומר, הבאת דבר מסוים לידי שלימותו. הכוונה ב"אותה" היא ליד הכהן העוסקת בעבודת הקרבנות במשכן, ולשון הרמב"ן: כי הזר אשר לא תשיג ידו להקריב קרבן... הנה ידו חסרה בעבודה ההיא, וכאשר יכשר לעשות כן הנה ידו שלימה ראויה לכל העבודות... (עכ"ל). לפי זה אין כפילות בין "ומלאה את ידם" ובין "וקדשת אותם".

1. מה הקושי האפשרי העשוי לעלות אצלנו בלמדנו את פסוק ל'. ומהי תשובת פרשנו?
2. איך ולמה הוא מפרש כאן: "על לבו"?
3. איך שייק לכאן זכות אבות?
4. פירוש מיוחד - לא ראינו - נותן פרשנו לענין "לא יקרע" מהו?
5. התוכל לשער מה מביאו לכך?
6. מהו הקושי האפשרי בפסוק מא' ומה מצנהו?
7. האם זה עשוי להסביר לנו את המושג: "מילואים" אל והיום?

* * *